

İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Saldırısı'nda Bir Kahraman: Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil)

Gunner Corporal Yusuf (Erdil): A Hero in the Italian Naval
Attack Against the Dardanelles Strait

Nuri KARAKAŞ*

Öz

İtalyanlar, milli birliklerini 1861 yılında İtalya Krallığı'nın kurulması ile sağlamaları sonrasında, diğer Avrupalı büyük güçler gibi sömürgecilik politikası izlemişlerdir. Bu politika doğrultusunda da Kuzey Afrika'daki son Osmanlı egemenlik bölgesi olan Trablusgarp'ın ele geçirilmesi amacıyla Osmanlı İmparatorluğu'na 29 Eylül 1911'de savaş açmışlardır. Ancak İtalyan ordusu Trablusgarp'ta karşılaştığı beklenmedik direniş nedeniyle çıkmaza girmiştir. Bu sebeple İtalyanlar, üstün donanma güçleri vasıtasıyla çatışma alanını Adalar Denizi'ne yayarak Osmanlı hükümetini barış masasına oturmaya zorunda bırakmaya karar vermişler, bu karar doğrultusunda da 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'na saldırmışlardır. Fakat İtalyan donanmasının gerçekleştirdiği saldırı askeri açıdan felaketle sonuçlanmıştır.

Bu makalede, İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazı saldırısına karşı Orhaniye tabyasından yapılan savunma ortaya konulacak ve bu savunmanın etkili olmasına önemli bir katkı sağlayan Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil), bilim dünyasına tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Trablusgarp Savaşı, Çanakkale Boğazı, Orhaniye Tabyası, Varese, Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil)

Abstract

The Italians, after their national unity had been secured by the establishment of the Kingdom of Italy in 1861, pursued a colonial policy like the other Great Powers

* Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bornova/İZMİR.

of Europe. The Italians, in the direction of colonial policy, declared war on the Ottoman Empire on September 29, 1911 to seize Tripoli which was the last Ottoman possession in North Africa. But the Italian army came to a deadlock in the face of unexpected resistance in Tripoli. Therefore Italians decided to force the Ottoman government to peace table by widening the conflict to Aegean Sea through the use of their vastly superior navy. In the direction of this decision, they attacked on the Dardanelles Strait on 18 April 1912. However Italian naval attack on the Strait ended in a disaster on military level.

In this article, the defence of Orhaniye fort against the Italian naval attack will be analysed and Gunner Corporal Yusuf (Erdil) will be introduced to the scientific literature with his remarkable role in this defence.

Keywords: Tripolitanian War, Dardanelles Strait, Orhaniye Fort, Varese, Gunner Corporal Yusuf (Erdil).

Giriş

Milli birliğini 1861 yılında sağlayan İtalya, dönemin diğer Avrupalı Büyük Güçleri gibi sömürgecilik yarışına katılmıştır. Bu anlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuzey Afrika'daki son egemenlik bölgesi olan Trablusgarp'a göz diken İtalya, bu bölgeyi istila ve akabinde de ilhak etmek amacıyla 29 Eylül 1911'de Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmıştır. Bununla birlikte İtalya'nın, Trablusgarp'ı zorlanmadan işgal etme beklentisi gerçekleşmemiş ve İtalyan silahlı kuvvetleri Trablusgarp'ta Türk subaylarının teşkilatlandıkları askeri direniş karşısında çıkmaza girmiştir. Bu nedenle İtalya, Trablusgarp'taki kara savaşlarında gösterilen askeri direnci kırarak kendilerine sömürge alanı olarak seçtikleri bu bölgeyi ilhak etmek amacıyla, Osmanlı hükümetini barış masasına oturmaya zorlamak istemiş ve bu niyetle savaşı Osmanlı İmparatorluğu'nun Trablusgarp dışındaki egemenlik alanlarına yaymaya yönelmiştir. Bu doğrultuda da savaşı Adalar Denizi'ne taşıyarak 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'na saldırmıştır.

Makalede, İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazı saldırısına karşı Orhaniye tabyasından yapılan savunma ele alınmakta ve bu savunmanın etkili olmasında başat bir rol oynayan Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil), bilim dünyasına tanıtılmaktadır. Bu kahraman Türk topçusu bilim dünyasına tanıtılırken, iyi niyetli bir çaba neticesinde Kaş Belediyesi tarafından Yusuf Onbaşı'nın adına dikilen anıttaki yanlış ifadelerin, tarihi gerçekliğin ortaya konulması amacıyla düzeltilmesi gerektiğine işaret edilmektedir.

Çanakkale Boğazı Saldırısı Karşısında Orhaniye Tabyası

İtalya tarafından gerçekleştirilen Çanakkale Boğazı saldırısı, İtalyan donanmasının birinci ve ikinci filosundan oluşan saldırı gücünün Taranto,

Tobruk ve Augusta'daki üslerden 13 Nisan 1912'de ayrılarak Adalar Denizi'ne yönelmesiyle başlamıştır. İki filodan oluşan İtalyan donanması, 17 Nisan'da Rodos'un batısında yer alan İstanbulya (Stampalia) adasına ulaşmış ve ikinci filonun birinci tümeni dışındaki unsurlarıyla Amiral Viale'nin komutasında Adalar Denizi'nin kuzeyine ilerlemiştir. 8'i büyük gemilerden, diğer kısmı da torpidobotlardan ve kömür gemilerinden oluşan 24 parçalı İtalyan donanması (Ali Haydar Emir'e göre 27 parçadan oluşmaktadır), Çanakkale Boğazı girişine gelerek 18 Nisan 1912 sabahı Helles Feneri arkasında mevzi almıştır. Sabah 06:15-06:30 sularında Amiral Viale verdiği emirle, "Pisa" ve "Amalfi" isimli iki zırhlı kruvazöre (bu kruvazörlere üçüncü olarak "San Marco"nun da eşlik ettiği belirtilmektedir), Nara Limanı'nda demirli olan Osmanlı filosunu boğaz dışına çıkmaya zorlamak amacıyla Çanakkale Boğazı girişi karşısında, Türk tabyalarının top menzili dışında seyir vaziyeti aldırılmıştır¹.

İtalyanların bu askeri taktiği karşısında Osmanlı filosu, boğaz dışına çıkarak bu iki İtalyan zırhlı kruvazörü ile çatışmak gibi bir hataya düşmemiştir. Sabah 09:00 sularında Türk muhribi "Muavenet-i Milliye"nin, İtalyan zırhlı kruvazörlerinin hareketlerini gözetlemek amacıyla boğaz ağzının dışına gönderilmesi sonrasında, "Garibaldi", "Varese" ve "Ferruccio" isimindeki üç İtalyan zırhlı kruvazörü, bu Türk muhribini takip amacıyla boğaz girişine doğru hareketlenmiştir. Bu üç kruvazör, saat 11:00-11:30 civarında Orhaniye tabyasına 9-10 bin metre kadar yaklaştıkları sırada, önce Orhaniye, ardından da Kumkale tabyasının ateşiyle karşılaşmıştır. Bunun üzerine, yukarıda adları zikredilen 3 zırhlı kruvazörün yanında 2 zırhlı kruvazör ve 3 muharebe gemisinden oluşan İtalyan donanmasının 8 büyük gemisi Türk tabyalarını bombardımana başlamıştır. Bununla birlikte, bombardıman sırasında İtalyan savaş gemilerinin asıl

¹ W. H. Beehler, *The History of the Italian-Turkish War: September 29, 1911 to October 18, 1912*, Annapolis 1913, s. 67; *The National Archives (TNA)*, FO 195/2393, No: 10, C.E.S. Palmer'dan (Çanakkale'deki İngiliz Konsolos Yardımcısı) Gerard Lowther'e (İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi), April 19, 1912; *TNA*, ADM 116/1154, No: 336, Gerard Lowther'den Edward Grey'e (İngiliz Dışişleri Bakanı), April 23, 1912; *Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE)*, Osmanlı-İtalyan Harbi Koleksiyonu (OİH), Klasör (K): 57, Dosya (D): H-2, Fihrist (F): 1-38a, s. 85; Ali Haydar Emir, *1327-1328 Türkiya-İtalya Harbi Tarih-i Bahrîsi*, Bahriye Matbaası, İstanbul 1339 (1923), s. 230-231; Bilâl N. Şimşir, *Ege Sorunu, Belgeler (1912-1913)*, Cilt I, 2. baskı, TTK yay., Ankara 1989, s. 70-71 (Belge no. 111), 79-81 (Belge no. 122); Geoffrey Miller, *Straits: British Policy towards the Ottoman Empire and Origins of the Dardanelles Campaign*, The University of Hull Press, Hull 1997, s. 106; H. P. Willmott, *The Last Century of Sea Power, Vol. I: From Port Arthur to Chanak, 1892-1922*, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis 2009, s. 169; H. W. Wilson, *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri, 1850-1914*, Cilt: I, (çev. Lütfi Çekiç), İkinci baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007, s. 375.

hedefi, kendilerine etkili bir şekilde karşılık veren Orhaniye tabyası olmuştur².

Çanakkale'deki İngiliz Konsolos Yardımcısı Clarence Edward Stanhope Palmer'ın 19 Nisan 1912'de bildirdiğine göre, Türk yetkilileri tarafından bir İtalyan savaş gemisinin muhtemelen hasara uğramış olduğu için çatışma hattından geri çekildiği iddia edilmiştir. Aynı konu, gerek 21 Nisan 1912'de Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı tarafından Harbiye Nezareti'ne gönderilen raporda, gerekse 22 Nisan 1912'de Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa tarafından İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Gerard Lowther'e verilen bilgiler doğrultusunda yinelenmiş ve bombardımanın başlarında bir İtalyan savaş gemisinin Orhaniye tabyasından açılan ateş sonucu vurulduğu açıklanmıştır. Ayrıca bu geminin, ya baş tarafından ya da kaptan köşkünden aldığı isabetle hasara uğratıldığı tahmin edilmiş, aldığı hasar neticesinde de kıyı tabyalarına ateş açamaz hale geldiği ve çatışma hattından güçlkle geri çekildiği belirtilmiştir. Sonuçta ateş gücü üstünlüğüne bağlı olarak, İtalyan savaş gemileri tarafından Çanakkale kıyı tabyalarına çok daha fazla top mermisi atılmış olsa da 3 saat süren bombardıman sonucunda İtalyan donanması, Çanakkale Boğazı'nın geçilemeyeceğinin anlaşılması üzerine geri dönerek Limni Adası'nın Mondros Limanı'na demirlemiştir³.

Görüldüğü gibi İtalyanlar, Çanakkale Boğazı saldırısı sırasında, başını Orhaniye tabyasının çektiği etkili kıyı savunması ile karşılaşarak boğazdan geçme teşebbüsünde bulunamamışlardır. Bu tabyadan, İtalyan zırhlı kruvazörlerine açılan ilk ateşten sonra başlayan karşılıklı bombardıman sırasında İtalyan savaş gemilerine en etkili şekilde karşılık veren ve bununla bağlantılı olarak en yoğun karşı ateşe (İtalyan savaş gemilerinden 150 adet top mermisi atılmıştır)⁴ maruz kalan da Orhaniye tabyası olmuştur⁵.

² Beehler, *a.g.e.*, s. 67; Ali Haydar Emir, *a.g.e.*, s. 231-232; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Osmanlı Devri, Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981, s. 382; Şimşir, *a.g.e.*, s. 70-71 (Belge no. 111), 79-81 (Belge no. 122); Wilson, *a.g.e.*, s. 375; FO 195/2393, No: 10, C.E.S. Palmer'dan Gerard Lowther'e, April 19, 1912; FO 195/2393, No: 11, C.E.S. Palmer'dan G. Lowther'e, April 21, 1912; ADM 116/1154, No: 336, Gerard Lowther'den Edward Grey'e, April 23, 1912; FO 195/2393, No: 14, C.E.S. Palmer'dan G. Lowther'e, April 28, 1912; Miller, *a.g.e.*, s. 107.

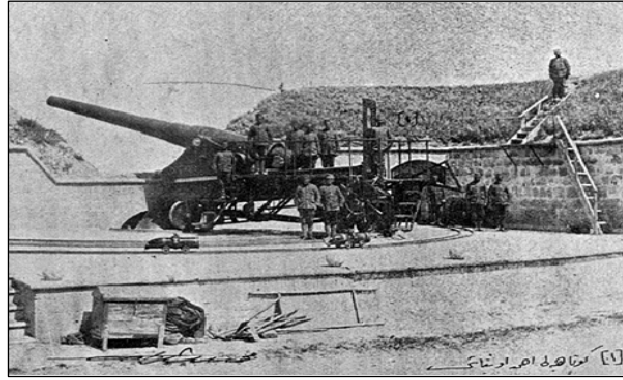
³ FO 195/2393, No: 10, C.E.S. Palmer'dan Gerard Lowther'e, April 19, 1912; ADM 116/1154, No: 336, Gerard Lowther'den Edward Grey'e, April 23, 1912; Şimşir, *a.g.e.*, s. 70-71 (Belge no. 111), 77-78 (Belge no. 121); ADM 116/1154, No: 339, G. Lowther'den Edward Grey'e, April 22, 1912. Ali Haydar Emir, *a.g.e.*, s. 232. İtalyan donanmasının gerçekleştirdiği Çanakkale Boğazı saldırısının askeri ve siyasi boyutu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz., Nuri Karakaş, "Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912)", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 6, Sayı: 12, (Yaz 2013), s. 84-106.

⁴ Ali Haydar Emir, *a.g.e.*, s. 232; *TSK Tarihi: Osmanlı-İtalyan Harbi*, s. 382.

⁵ İtalyan saldırısı sırasında, İtalyan savaş gemilerine etkili şekilde karşılık veren Orhaniye tabyasında görevli olan askerlerin fotoğrafı için bkz., *Donanma (Mecmuası)*, Sene: 3, No: 3/27, Mayıs 328 (1912), s. 108 (Ek-1).

Muhtemelen Kumkale tabyası dışında, konuşlandırılmış olunan toplarından atılan mermileri, İtalyan savaş gemilerinin buldukları mesafeye ulaştırabilen yegâne tabya da Orhaniye idi⁶.

Kumkale tabyasından sonra Anadolu yakasında, Çanakkale Boğazı giriş bölgesinde 1889 yılında inşa edilmiş olan Orhaniye tabyası, Yenişehir köyünün 450-550 metre kadar kuzeyinde ve boğaz girişinin ucunda bulunan Kumkale tabyasının hemen güneyinde yer almaktaydı⁷. İtalyan saldırısının kısa süre öncesinde de en modern teleskoplarla donatılmıştı⁸. Ayrıca bu tabyada, 22 Aralık 1911 tarihi itibarıyla Çanakkale Boğazı savunmasının en güçlü toplarından olan 2 adet 24/35'lik (çapı 24 cm, namlu uzunluğu da $24 \times 35 = 840$ cm) kızaklı top bulunmaktaydı⁹.

Orhaniye'de Konuşlandırılmış 2 adet 24/35'lik Kızaklı Toptan Biri (Kütahyalı Ahmet Onbaşı'nın İdaresindeki Top)¹⁰.

⁶ FO 195/2393, No: 18, C.E.S. Palmer'dan G. Lowther'e, May 2, 1912.

⁷ Selahattin Çetiner, *Çanakkale Savaşı Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul b.t.y., s. 265; TNA, WO 106/5991, "Report on the Dardanelles Defences", February, 1920, Chapter III, s. 14; *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914-25 Nisan 1915)*, V. Cilt, I. Kitap, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 1993, (Kroki: 8, 11, 12, 13). Orhaniye tabyası cephanelik binası kapı levhasının fotoğrafından okunabildiği kadarıyla bu tabya, Sultan II. Abdülhamit tarafından 1889 yılında inşa ettirilmiştir. Levhada kaydedilen ifade ise şudur: "Es-Sultan ibnü's-Sultan el-Gazi Abdülhamid Han-ı Sâni Hazretlerinin ahd-ı hümâyunlarında işbu istihkâm inşa olunmuşdur. Sene 1305 (1889)". Bkz., Çetiner, a.g.e., s. 265.

⁸ ADM 116/1154, No: 339, G. Lowther'den Edward Grey'e, April 22, 1912; Şimşir, a.g.e., s. 77-78 (Belge no. 121).

⁹ ATASE, OİH, K: 47, D: 221, F: 1-3; *TSK Tarihi: Osmanlı-İtalyan Harbi*, (Kroki: 54a). Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'ni konu alan askeri tarih kitabında 24/35'lik topların türü kızaklı top olarak belirtilmektedir. Bkz., *Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı*, (Çizelge: 13).

¹⁰ *Donanma (Mecmuası)*, Sene: 3, No: 3/27, Mayıs 328 (1912), s. 103.

Bu topların menzili 14,800 metreydi¹¹. Orhaniye tabyasında konuşlandırılan bu 2 adet 24/35'lik kızaklı top, Çanakkale Boğazı'nın savunmasını oluşturan diğer tabyalara yerleştirilmiş aynı çap ve namlu uzunluğundaki kızaklı toplar gibi, Alman Krupp firması tarafından üretilmiştir. Osmanlı hükümeti, bu firmaya 1885 ve 1886 yıllarında toplam 32 adet 24/35'lik top siparişi vermiştir¹². Mondros Mütarekesi sonrasında Çanakkale Boğazı, Şile ve Batum'da bulunan bir kısım kıyı toplarını imha eden ve bu nedenle de Çanakkale Boğazı'ndaki tabyalarda bulunan topları da inceleme fırsatı bulan İngilizler, hazırladıkları bir raporda Orhaniye tabyasındaki 2 adet 24/35'lik toptan birinin Krupp firması tarafından 1886 yılında üretilmiş olduğunu kaydetmişlerdir¹³. Bu durum, Orhaniye tabyasının 1889'da inşa edildiği dikkate alındığında, 1886 yılında alınan sipariş üzerine aynı yıl üretilen topun, teslim edilmesi sonrasında Orhaniye tabyasına konuşlandırıldığını akla getirmektedir. Diğer 24/35'lik kızaklı Krupp topunun ise, aynı İngiliz raporunda 1898 yılı üretimi olduğu belirtilmektedir¹⁴.

Orhaniye tabyasının ateş gücünü oluşturan bu topların çapına, türüne, marka ve üretim tarihlerine ilişkin yukarıdaki değerlendirmelerimiz bir tarafa, bu tabyanın Çanakkale Boğazı savunmasındaki etkinliğini artıran temel unsur, tabyadaki topları başarılı bir şekilde sevk ve idare eden topçulardır ki bu konu çalışmamızın odak noktasını oluşturmaktadır.

İtalyan Zırhlı Kruvazörü “Varese” Battı mı?

İtalyan donanması tarafından gerçekleştirilen Çanakkale Boğazı saldırısının ayrıntıları ve askeri açıdan sonuçları, gerek bölgedeki Osmanlı askeri makamları, gerekse Palmer gibi yabancı diplomatlar tarafından 18 Nisan 1912'yi takip eden günler içerisinde, elde edilen yeni bilgiler doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda harp ceridesinde yer alan ve 26 Nisan 1912'de Osmanlı Harbiye Nezareti'ne gönderilen bir şifrede, isabet aldığı için çatışma hattından güçlükle ayrılabilirdi duyurulan İtalyan savaş gemisinin akıbetine yönelik bir açıklama yapılmış ve “Varezo” adındaki İtalyan zırhlı kruvazörünün battığı, bir diğer zırhlı kruvazörün de

¹¹ *Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı*, s. 80.

¹² Fahri Türk, *Türkiye İle Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914, Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası, Alman Silah ve Cephane Fabrikaları*, Çev., Fahri Türk, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 228-230.

¹³ WO 106/5991, “Report on the Dardanelles Defences”, February, 1920, Chapter III, s. 14.

¹⁴ WO 106/5991, “Report on the Dardanelles Defences”, February, 1920, Appendix “A”, s. 2. Çanakkale'deki tabyalara yerleştirilmiş olan 24/35'lik Alman Krupp toplarının üretim yıllarının çeşitlilik arz ettiği anlaşılmaktadır. Örneğin Ertuğrul tabyasındaki 24 cm'lik toplardan biri 1883 modelidir. Bkz., Muzaffer Erendil, *Topçuluk Tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1988, s. 308.

yaralanarak İtalya'ya çekildiği belirtilmiştir¹⁵. Hâlbuki İtalyanlar, Çanakkale Boğazı saldırısında hiçbir savaş gemisi kaybetmediklerini bildirmişlerdi¹⁶. Buna karşın, İtalyan donanmasının gerçekleştirdiği saldırının üzerinden bir hafta geçtikten sonra, bir İtalyan savaş gemisinin battığı, bir diğzerinin de hasara uğradığı için İtalya'ya çekildiği şeklindeki Osmanlı askeri makamları tarafından resmi olarak yapılan açıklamanın dayanağı ne olabilirdi?

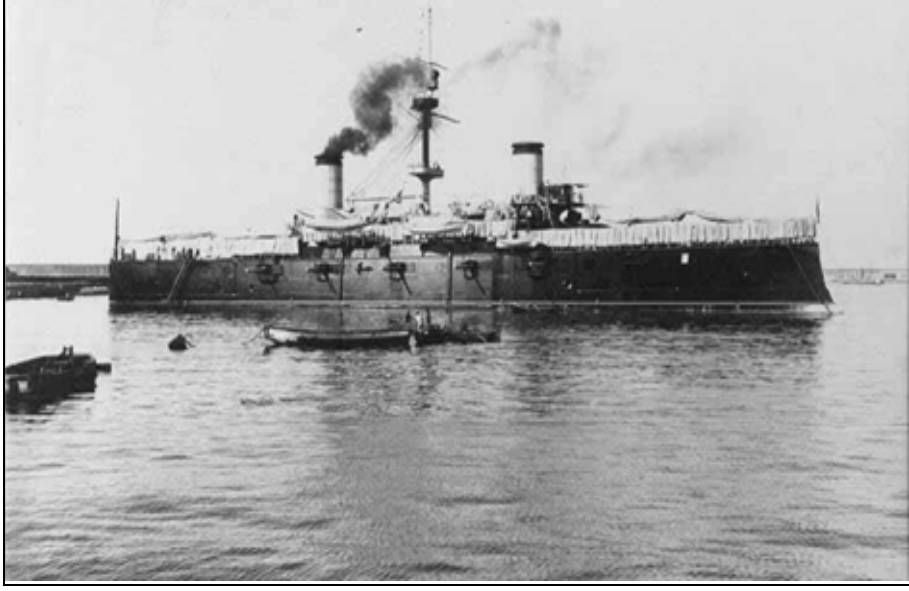
Gerçekte, İtalyan zırhlı kruvazörü “Varese”nin¹⁷ battığına işaret eden haberler, Osmanlı askeri makamlarının başvurduğu asılsız bir propagandanın ürünü değildi. “Varese”nin batmış olduğuna yönelik resmi açıklama, her ne kadar içinde çelişkiler barındırsa da elde edilen istihbarat bilgisine dayandırılmıştır. Bu doğrultuda, görevi gereği Çanakkale saldırısı sonrasındaki gelişmeleri yakından takip eden Palmer'in belirttiğine göre, 26 Nisan 1912'de Osmanlı Harbiye Nezareti'ne gönderilen şifrenin dayanağı olan ve 25 Nisan 1912'de Midilli'den gönderilen bir telgrafta, deniz üzerinde “Varese”ye ait bir kısım enkazın ve iki adet cankurtaran simidinin bulunduğu bildirilmiştir. Ayrıca, birkaç İtalyan denizcisinin cesedinin de görüldüğü rivayet edilmiştir. Osmanlı askeri yetkilileri de bütün bu kanıtlara dayanarak “Varese”nin Çanakkale Boğazı bombardımanı sırasında hasara uğradığı ve bu nedenle de battığı sonucunu çıkarmışlardır¹⁸.

¹⁵ ATASE, OİH, K: 57, D: H-2, F: 1-44a, s. 97; İsrail Kurtcephe, “İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri”, *OTAM Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, 1990, s. 307.

¹⁶ Beehler, *a.g.e.*, s. 68; Kurtcephe, *a.g.m.*, s. 306-307; Wilson, *a.g.e.*, s. 375

¹⁷ Trablusgarp Savaşı başlarken, İtalyan donanmasının ikinci filosunun ikinci tümeninde faaliyet gösteren “Varese”, Garibaldi sınıfındaki zırhlı kruvazörlerdendir. Bu sınıfa mensup diğzer kardeş gemiler olan “Giuseppe Garibaldi” ve “Francesco Ferruccio” gibi 8,100 tondur. 6 Ağustos 1899'da suya indirilerek 5 Nisan 1901'de yapımı bitmiş ve İtalyan donanmasına katılmıştır. 20 deniz mili sürata ulaşabilen “Varese”, bir 10 inçlik (254 mm), iki 8 inçlik (203 mm), on dört 6 inçlik (152 mm), on 3 inçlik (76 mm) ve altı 47 mm'lik olmak üzere 33 adet büyük-küçük topa, iki Maxim makineli tüfeğe ve dört 17,7 inçlik (450 mm) torpido tüpüne sahiptir. Bkz., ADM 116/1152, No: 151, Rennell Rodd'dan (İngiltere'nin Roma Büyükelçisi) Edward Grey'e, September 22, 1911; *Conway's All the World's Fighting Ships, 1860-1905*, Conway Maritime Press, London 1979, s. 351; *Conway's All the World's Fighting Ships, 1906-1921*, Conway Maritime Press, London 1985, s. 256; Wilson, *a.g.e.*, s. 367.

¹⁸ FO 195/2393, No: 34, C.E.S. Palmer'dan H.C.A. Eyres'a (İngiltere'nin İstanbul Başkonsolosu), April 26, 1912; ADM 116/1154, No: 376, G. Lowther'den Edward Grey'e, May 2, 1912.

İtalyan zırhlı kruvazörü “Varese”

Aynı konunun, yani “Varese”nin batıp batmadığı meselesinin, “*Tanin*”in 26 ve 27 Nisan 1912 tarihli sayılarında da ele alındığı tespit edilmiştir. Buna göre gazetenin 26 Nisan tarihli sayısında; “(...) *Dün aldığımız malumat-ı mevsûkaya nazaran* (vesikaya dayanan, güvenilir bilgilere göre) *düşmanın Vareze namındaki zırhlı kruvazörünün Mondros Körfezi civarında gark olduğunu gösterir bir takım evrak ve eşya elde edilmiştir*”¹⁹ denilerek İtalyan zırhlı kruvazörünün batmış olabileceği açıklanmıştır. 27 Nisan’da da gazetenin muhabiri vasıtasıyla “Varese”nin batmış olduğuna yönelik Osmanlı askeri makamları tarafından yapılan resmi açıklama aktarılmış ve konunun izahına ilişkin kesin hüküm şu ifadelerle verilmiştir:

“*Muhâbir-i mahsusamızdan: Gelibolu, 13 Nisan (26 Nisan)*

Geçen gün Çanakkale harici istihkâmâtını bombardıman eden düşman sefâin-i harbiyesinden (savaş gemilerinden) *Vareze namındaki zırhlı kruvazörün şanlı topçularımızın muharebe günü açtığı mühlik* (helak eden, öldürücü) *atıştan rahnedâr olarak* (zarar görerek) *Mondros limanında gark olduğu ve el’an* (şu anda) *direklerinin görülmekte bulunduğu alınan malumat-ı resmiye üzerine beyan olunur.*

Çanakkale 25 Nisan: Gayet mevsûk bir menba’dan vâki’ olan (gelen) *istihbârâta nazaran bombardıman esnasında hasarzedede olan İtalyan savaş*

¹⁹ “Osmanlı-İtalyan Harbi: Zırhlı Battı mı?”, *Tanin*, 26 Nisan 1912.

gemisi Varese zırhlı kruvazörüdür. Seddülbahir önlerinde dalgalarla sürüklenen 4 İtalyan cesedi müşahede olunduğuna dair bir rivayet deverân etmektedir (dolaşmaktadır).

*Çanakkale 25 Nisan: Bundan evvel verdiğim haberleri te'yid edebilirim. Varese zırhlısı Mondros önünde gark olmuş olup yalnız direkleri meydanda kalmıştır. Zırhlının enkazı gayb olmuştur*²⁰.

Bunun yanında "Varese"ye ilişkin olarak, "Donanma (Mecmuası)"nın Mayıs 1912 tarihli sayısında ise, "Osmanlılar (...) bir İtalyan zırhlısının kâmilen (tamamen) harâb ve gark olduğunu beyan ediyorlar" ifadesiyle temas edilmiş ve mecmua tarafından "Bizce resmen Varese zırhlısının garkı tahkik eylemiştir (gerçekleşmiştir)" denilerek²¹, "Varese"nin batmış olduğu bildirilmiştir.

Görüldüğü gibi, Midilli'den yollanan telgraf nedeniyle Midilli Adası yakınlarında battığı ve bu anlamda çelişkili bir istihbarata dayandırıldığı izlenimi verse de ortaya konulan deliller neticesinde varılan kanı ve yapılan resmi açıklama, "Varese"nin Limni Adası'nın Mondros limanı civarında battığı yönündedir. Osmanlı makamlarının verdiği kesin hüküm bir tarafa, Palmer tarafından İstanbul'a gönderilen başka bir raporda, Varese'ye ait enkaz parçalarından ve yüzen İtalyan cesetlerinden bahsedilmeksizin, Midilli'de deniz üzerinde bulunan nesnelere can simidi değil, duba oldukları belirtilmiştir. Raporda ayrıca, bulunan nesnelere duba olduğunun anlaşılmasından hareketle, İtalyanların akıntının güçlü olması nedeniyle Çanakkale Boğazı girişindeki tabyalara olan uzaklıklarını daha doğru olarak ölçmek amacıyla çapalı duba kullandıkları yorumunda da bulunulmuştur²².

Bununla birlikte, Çanakkale'deki İngiliz Konsolos Yardımcısı Palmer'ın bildirdiklerinden "Varese"nin akıbetinin aydınlatılması mümkün olmadığı gibi, 26 Nisan 1912'deki resmi açıklama dışında geminin kesin olarak battığına ilişkin Osmanlı askeri makamları kaynaklı yeni bir bilgiye veya herhangi bir yinelemeye de rastlanamamıştır. Sadece, 28 Temmuz 1912 tarihinde yabancı basında çıkan haberlere yer veren ve İtalyan savaş gemilerini tanıtan ATASE belgesinde, "Varese"ye ilişkin şu bilgi tespit edilebilmiştir: "Vareze Çanakkale bombardımanında yaralanarak bilahare gark olmuştur. Bu geminin gark olduğunu Avusturyalılar iddia eylemiş ve İtalyanlar tekzip edememiştir. Vareze'nin gark olmadığını İtalya hükümeti suret-i resmîyede tekzip etmişti"²³. Ancak belgedeki bu ifadeye göre, geminin batışının, Osmanlı resmi açıklaması ortadayken, Avusturyalılarının

²⁰ "Osmanlı-İtalyan Harbi: Varese Katiyen Batti", *Tanin*, 27 Nisan 1912.

²¹ *Donanma (Mecmuası)*, Sene: 3, No: 3/27, Mayıs 328 (1912), s. 108.

²² FO 195/2393, No: 35, C.E.S. Palmer'dan H.C.A. Eyres'a, April 26, 1912; ADM 116/1154, No: 376, G. Lowther'den Edward Grey'e, May 2, 1912.

²³ ATASE, OİH, K: 4, D: 19, F: 2-3, 2-3a, 2-4, 2-4a.

iddiasına bağlanmış olduğu görülmektedir. Ayrıca belgenin ikinci cümlesindeki “İtalyanların -önce- geminin battığını yalanlayamadıkları” ifadesi dikkate alındığında son cümlenin, “Varese”nin battığını İtalyan hükümeti resmi olarak yalanladı” şeklinde kaleme alınması gerekirken, “(...) batmadığını yalanladı” şeklinde muhtemelen yanlış yazılmış ve kafa karışıklığına yol açılmıştır.

“Varese”nin batıp batmadığı tartışmasını sonlandıran ve konunun üzerindeki sır perdesini nihai olarak kaldıran bilgiye ancak 29 Ağustos 1912’de ulaşılabilmektedir. İngiltere’nin Beyrut’taki Başkonsolosu H. A. Cumberbatch, İstanbul’a gönderdiği telgrafta Beyrut limanına, 28 Ağustos 1912 sabahı saat 06:00 sularında, İtalyan donanmasına ait bir muharebe gemisinin, dört kruvazörün ve bir destroyerin demir attığını bildirmiştir. Aynı telgrafta limana demirleyen savaş gemilerinin isimleri de sıralanmış ve bunların arasında “Varese” de gösterilmiştir. Hatta “Varese”nin ismi yazılırken, “(...) *İttihat ve Terakki Partisi kaynaklarına göre birinci Çanakkale Boğazı saldırısı*²⁴ sırasında batan”²⁵ şeklinde bir not düşülerek aslında bu geminin batmamış olduğuna dikkat çekilmiştir. Zaten bu İtalyan zırhlı kruvazörünün Çanakkale saldırısından kısa bir süre sonra batmadığını, 1920-1922 yılları arasında eğitim gemisi olarak kullanılması sonrasında 4 Ocak 1923’de sökülüşüne kadar İtalyan donanması bünyesinde hizmetlerine devam etmiş olması da açıkça göstermektedir²⁶.

“Varese” batmamış olduğuna göre, Osmanlı kaynakları tarafından Çanakkale bombardımanının başında isabet aldığı ve çatışma hattından güçlkle ayrıldığı vurgulanan savaş gemisi acaba hangisiydi? Ayrıca, aynı kaynakların “Varese”nin batışı meselesinde yanılıya düşmesinden hareketle, herhangi bir İtalyan savaş gemisinin isabet aldığı iddia etmek ne kadar doğruydü? Bu soruların cevabı da Çanakkale saldırısına katılmış olan İtalyan subayları ile konuşma fırsatı bulan İngiltere’nin Roma’daki deniz ataşesi tarafından verilmiştir. 15 Mayıs 1912 tarihli bir İngiliz arşiv belgesine göre, İtalyan subayları açıkça, Türk tabyalarından yapılan isabetli atışlar ile “Varese”nin birkaç defa vurulduğunu söylemişler, “Ferruccio” isimli zırhlı kruvazörün ise gönderinin alttan isabet alması ve ipinin kesilmesi nedeniyle sancağının yere düştüğünü belirtmişlerdir²⁷. Böylece 26 Nisan 1912 tarihli Osmanlı resmi açıklamasına konu olan “Varese”nin,

²⁴ İtalyanlar, 1912’nin Temmuz ayında Çanakkale Boğazı’na ikinci bir saldırı daha yapmışlardır.

²⁵ FO 195/2394, No: 51, H. A. Cumberbatch’dan Gerard A. Lowther’e, August 29, 1912. Bkz., (Ek-2).

²⁶ *Conway’s All the World’s Fighting Ships, 1860-1905*, s. 351; *Conway’s All the World’s Fighting Ships, 1906-1921*, s. 256.

²⁷ ADM 116/1154, “Firing at the Dardanelles Action”, May 15, 1912. Bkz., (Ek-3).

Orhaniye tabyasından açılan top atışları sonucunda birkaç defa isabet aldığı ancak batmadığı ve yaralanarak İtalya'ya çekildiği iddia edilen geminin de ciddi bir hasara uğramadığı anlaşılan “Francesco Ferruccio” olduğu netlik kazanmıştır.

“Varese”yi Vuran Kahraman: Topçu Onbaşı Yusuf (Erdil)

İtalyanların, Çanakkale Boğazı saldırısı sırasında savaş gemilerine etkili bir biçimde karşılık verdikleri ve isabetli atışlar yaptıkları için, top nişancılarının Türk olamayacaklarına yönelik kesin bir kanaate varmalarına neden olan²⁸ kahramanlar, Orhaniye tabyasındaki topçulardı. Bu topçuların, “*Donanma (Mecmuası)*”nın Mayıs 1912 tarihli sayısında, “*Vatanın iftihar edeceği evladından*” açıklaması ile birlikte fotoğrafları da yayınlanmıştır. Buna göre, “Varese” zırhlı kruvazörüne ilk mermi isabet ettirenin fotoğrafın sağ tarafında yer alan [1] Kütahyalı Ahmet Onbaşı olduğu, fotoğrafın sol tarafında görülen ve daha uzun boylu olan askerin ise, ikinci mermi isabet ettiren [2] Antalyalı Yusuf Onbaşı olduğu kaydedilmiştir²⁹. “*Donanma (Mecmuası)*”nda, yukarıda açıklığa kavuşturulan konuya, yani isabet alan İtalyan savaş gemisinin (gemilerinin) ismine (isimlerine) değinilmemiştir. Ayrıca, yaptıkları atışlarla -hangi atışın “Varese”nin çatışma hattından çekilmesinde daha etkili olduğu bilinmeksizin- bu savaş gemilerine ilk ve ikinci isabet kaydeden topçuların adları dışında, bu kahramanlar hakkında başka bir bilgi de verilmemiştir.

Bununla birlikte aşağıdaki şahadetname, bu iki kahramandan birinin, Yusuf Onbaşı'nın künyesini, aynı görev mahallinde bulunan başka bir asker ile birlikte açıklığa kavuşturmaktadır. Orhaniye tabyasında görevli üst rütbeli subaylar tarafından verilen ve Yusuf Onbaşı'nın yaşayan tek oğlu ve torunları vasıtasıyla elimize geçen bu şahadetnamedeki ifadeler şu şekildedir:

²⁸ ADM 116/1154, “Firing at the Dardanelles Action”, May 15, 1912. Bkz., (Ek-3).

²⁹ *Donanma (Mecmuası)*, Sene: 3, No: 3/27, Mayıs 328 (1912), s. 106. Bkz., (Ek-4). Dönemin süreli yayınlarından “*Resimli Kitab*”ın Nisan 1912 sayısında, adları verilmeksizin “*Orhaniye'den düşman filosuna mermi isabet ettirmeye muvaffak olan kahraman askerlerimiz*” açıklaması eşliğinde iki askerin fotoğrafı yayınlanmıştır. Bu fotoğrafın arka planı, *Donanma (Mecmuası)*’nda yer alan fotoğraftakinden farklı olmakla birlikte, esas duruşları ve üniformaları üzerindeki ayrıntılar dikkate alındığında bu askerlerin Yusuf ve Ahmet onbaşılara benzedikleri görülmektedir. Bkz., *Resimli Kitab*, Cilt: 7, No: 39, Nisan 1328 (1912), s. 192. “*Resimli Kitab*”ın aynı sayısında ayrıca, tabyalardan atılan güllerin isabet etmesi sonucunda “Varese”nin güvertesinde oluşan patlamalar ve çıkan yangın da temsili olarak resmedilmiştir. Bkz., *Resimli Kitab*, Cilt: 7, No: 39, Nisan 1328 (1912), s. 193.

*Bahr-i Sefid Boğazı Ağır Topçu
Beşinci Alay, 2. Tabur, 5. Bölük,
Top Onbaşı Mehmed Oğlu Yusuf Antalya
Duhulü fi 21 Teşrin-i Sâni 325
(4 Aralık 1909)
Nasbı (Ataması) fi 4 Haziran 327
(17 Haziran 1911)*

*Bahr-i Sefid Boğazı Ağır Topçu
Beşinci Alay, 2. Tabur, 5. Bölük
2. Top neferi
Hasan Oğlu Ali Edremid
Duhulü fi 10 Ağustos 325
(23 Ağustos 1909)*

Bölük-i acizî efrâdından (bölüğümdeki askerlerden) olup bâlâda (yukarıda) künyeleri muharrer (yazılı) Antalyalı Yusuf Onbaşı ile Edremidli Ali üç seneye karîb (yakın) bir zamandan beri bölüğümüzde alâ-kaderi'l-istitâa (elden geldiği kadar) gösterdikleri hüsn-i hizmet hakikaten takdire şâyân bir derecede olmakla beraber fiâl ve gayretleri ve binaenaleyh istikâmat ve mutavaatkârâne (doğru hareket eden ve itaatli olan) her an vaki olan hüsn ve harekâtları (iyi-uygun hareketleri) (...) mazhar-ı takdir ve temenni olmakta bulunmuştur ve geçen fi 5 Nisan 328 (18 Nisan 1912) tarihinde düşmanla vuku'bulan şiddetli bir muharebatta Yusuf Onbaşı mevkimizi techiz eden efvâh-ı nâriyyeden (ateşli silahlardan) birinci topun çavuşu ve Edremidli Ali de mezkur topun beşinci numrosu vazifesiyle mükellef buldukları ecilden (sebepten) ibraz ettikleri hidemât ve şecaat-i fevkalâdeleri (hizmetleri ve olağanüstü yiğitlikleri) sezavâr-ı takdir (takdire şayan) bulunmakla kendilerinin her bir hal ve harekâtlarından hoşnudîmizi (memnuniyetimizi) arz eder işbu şahâdetnâme itâ kılındı (verildi). 9 Eylül 328 (22 Eylül 1912).

5. Bölük Mülâzım-ı Sâni (Teğmen)
(Mühür)

5. Bölük Mülâzım-ı Evvel (Üsteğmen)
(Mühür)

*Orhaniye İstihkâmı
Kumandanı Behçet (?)
(Mühür)³⁰*

Görüldüğü üzere şahadetname, askerlik görevine 4 Aralık 1909'da başlayan ve 17 Haziran 1911'de de onbaşılığa terfi eden Antalyalı Yusuf ile 23 Ağustos 1909'da askerlik hizmetine başlayan Edremidli Ali adındaki erin, Çanakkale Boğazı'na 18 Nisan 1912'de yapılan saldırı sırasında, birlikte göstermiş oldukları yiğitliğe vurgu yapmaktadır. Ayrıca Antalyalı Yusuf'un, onbaşı rütbesiyle Orhaniye tabyasında konuşlandırılmış 2 toptan birincisinin top çavuşu olduğu açıklanmaktadır. Bununla birlikte şahadetnamede, saldırı sırasında sevk ve idaresindeki top ile İtalyan savaş gemilerine isabetli atış (atışlar) yaptığından bahsedilmemiştir.

³⁰ *Erdil Ailesi Arşivi*: Belge No: 1. Bkz., (Ek-5).

Bu aşamada, çalışmamızın esasını oluşturan Yusuf Onbaşı'nın Çanakkale saldırısı sırasında göstermiş olduğu kahramanlığı daha da fazla perçinleyen mazbatadaki ifadelere yer vermemiz uygun olacaktır. Aynı zamanda, Çanakkale saldırısı hakkında tamamlayıcı bilgileri de ihtiva eden mazbata şu şekildedir:

*Ağır Topçu Beşinci Alayı 5. Bölük Top Çavuşu
Konya Vilâyetinde Antalya Sancağının Kaş Kazasının Seyret Karyesinden
Hatiboğullarından Mehmed Oğlu Yusuf
Mevlûdu (doğumu) 305 (1889)
Duhûlü fi 22 Teşrin-i Sâni 325 (5 Aralık 1909)*

Bâlâda künyesi muharrer Antalyalı Mehmed Oğlu Yusuf Çavuş Bahr-i Sefid Boğazı ağır topçu Beşinci Alayın Beşinci Bölüğü idaresinde bulunan ve Orhaniye İstihkâmını techiz eden namlu tulü (namlu boyu) kutr-ı fihamı (çap büyüklüğünün) otuz beş mislindeki (katındaki) yirmi dört santimetrelik iki kıt'a (parça-adet) Krupp topunun birinci top çavuşu idi.

İtalya Devleti'nin fi 5 Nisan 328 tarihinde sekizi büyük ve altısı küçük on dört kıt'adan mürekkebe olan dehşetengiz donanması istihkâmımızı üç saat imtidâd etmek (sürmek) üzere bombarduman ettiği zaman merkum Yusuf Çavuş düşmanın yağmur gibi yağdırdığı cesim (büyük) mermiyâtından ve mermiyât-ı muhârebenin istihkâmlığı toplarımızın üzerinden mürûr (geçip gitme) ve gâyet yakınlarımıza sükûtunda intişar ettiği (yaydığı) esvât-ı mütenevvia tahammül-fersadan (tahammül bırakmayan çeşitli seslerden) kat'iyen müteessir olmayarak (etkilenmeyerek) kumandası altındaki topunu ikdâmâne (gayretle ve sebatla), gayûrâne (gayretle), cesurâne ve topunun ateşini bataryadan gelen kumandaya göre fevkalâde dilrâne (yiğit ve mertçe) idare etmiş ve merkûm çavuş ve ezher cihet (güzel hizmet) mesbûk (geçmiş) ve meşhud (görölmüş) olan gayret ve mesaisi her türlü medh-ü sitâyîş ve takdîrâta cesbân (övgü ve takdirlere layık) bulunmuş olduğundan işbu mazbata bi't-tanzim (düzenlenerek) itâ kılındı (verildi). Fi 23 Teşrin-i Sâni 329 (6 Aralık 1913).

*8. Bölük Kumandanı
Mülâzım-ı Sani
(Mühür)*

*7. Bölük Kumandanı
Mülâzım-ı Evvel
(Mühür)*

*Tabur İmanı
(Mühür)*

*5. Bölük Kumandanı
Yüzbaşı
(Mühür)*

*İkinci Tabur Komutanı
(Mühür)*

*5. Alay Komutanı
Kaymakam (Yarbay)
(Mühür)³¹*

³¹ Erdil Ailesi Arşivi: Belge No: 2. Bkz., (Ek-6).

Yukarıdaki şahadtnameden bir gün farkla askerliğe giriş tarihini 5 Aralık 1909 olarak belirten bu mazbatadaki bilgiler, İtalyan donanmasının Çanakkale Boğazı saldırısına yönelik olarak çalışmamızın önceki bölümlerinde yer alan açıklamalarımızla çelişmemektedir. Bu doğrultuda, Orhaniye tabyasında konuşlandırılmış olan ve çap ile namlu uzunluğu aynı şekilde tarafımızdan da aktarılan Krupp marka 2 adet topa değinilmiş ve bu topların birincisinin top çavuşu olan Antalyalı Yusuf'un kumandası altındaki top ile düşman gemilerine karşı yaptığı etkili ve yiğitçe savunma gözler önüne serilmiştir. Bununla birlikte, Çanakkale saldırısı üzerinden yaklaşık yirmi ay geçtikten sonra verilen bu mazbatanın da İtalyan zırhlı kruvazörü "Varese"nin top atışıyla vurularak batırıldığından bahsetmemesi dikkat çekicidir. Bu durum, "Varese"nin battığının resmi olarak bildirilmesini takip eden aylar içerisinde, bu zırhlı kruvazörün aslında batmadığının Osmanlı askeri makamları tarafından anlaşılmasına rağmen açıklanmaması ve dolayısıyla geminin battığının yinelenmeyerek yanlışta ısrar edilmek istenmemesiyle ilgili olmalıdır. Ancak bu yorumumuzu destekleyecek bir bilgiye sahip olmadığımız da ortadadır. Zira Yusuf Onbaşı'nın 92 yaşındaki oğlu Eşref Erdil ile yaptığımız görüşmeye göre, Yusuf Onbaşı'nın kendisi de 18 Nisan 1912'de bir İtalyan savaş gemisini açtığı top ateşiyle vurduğu ve bu geminin bilahare battığı bilgisiyile yaşamıştır³². Dolayısıyla "Varese"nin batmadığı sonradan öğrenilmişse, Osmanlı askeri yetkililerinden, mazbatayı verdikleri Yusuf Onbaşı'ya bu yeni bilgiyi aktarmaları beklenirdi.

Ayrıca mazbatadaki açıklamaların bir kısmı, tarafımızdan da ortaya konulduğu gibi, Çanakkale Boğazı saldırısı sırasında Orhaniye tabyasından yapılan etkili savunmayı vurgulamakla birlikte, yazılı kaynaklarda yer almayan diğer bir kısmı ise Yusuf Onbaşı'nın sonradan ailesine verdiği bilgi ile uyuşmamaktadır. Yukarıda da verildiği gibi mazbatada, Yusuf Onbaşı'nın "*kumandası altındaki topunu ikdâmane, gayûrâne, cesurâne ve topunun ateşini bataryadan gelen kumandaya göre fevkalâde dilîrâne idare etmiş*" olduğu belirtilmektedir. Fakat Eşref Erdil'e göre, babası kendilerine, Çanakkale boğaz girişine yönelen İtalyan zırhlı kruvazörlerine bataryadan gelen emre göre değil, kendi inisiyatifiyle ateş açtığını ve bu nedenle hakkında emir almadan top ateşine başladığı gerekçesiyle soruşturma yapıldığını, ancak herhangi bir ceza olmadığını aktarmıştır³³. Aktarılan bu bilgi çerçevesinde, İtalyan savaş gemilerine ilk ateş açanın Yusuf Onbaşı olduğunu, bununla birlikte ilk isabetli atışın da ikinci topun çavuşu olan Ahmet Onbaşı tarafından yapıldığını kabul etmemiz gerekmektedir.

³² Yusuf Çavuş'un 1921 doğumlu oğlu Eşref Erdil ile Yapılan Görüşme (15 Mart 2013).

³³ Eşref Erdil ile Yapılan Görüşme (15 Mart 2013).

Sonuçta Yusuf Onbaşı, ister soruşturma geçirmiş veya geçirmemiş olsun, isterse Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın gözünde bir İtalyan savaş gemisini batırmış ya da vurmuş olsun, göstermiş olduğu üstün hizmet ve yararlılığa binaen Padişah V. Mehmet Reşat tarafından mükâfatlandırılmıştır. Bunu gösterir tutanak ise, yukarıdaki mazbatanın arkasında şu ifadelerle yer almıştır:

İtalyan Donanmasının Orhaniye İstihkâmını şiddetli bombardımanı esnâsında merkûm Yusuf Çavuş'un fevkalâde göstermiş olduğu yararlığa mükâfat olmak üzere Zat-ı Hazret-i Hilâfetpenâhi tarafından hediye edilen on sekiz ayarında ma-kordon (kordonlu) bir adet altın saatin kendisine teslim edildiğini natık (gösteren) işbu mahalle şerh verildi. 25 minhu (aynı ay ve yıl).

*Çanakkale Mevki-i Müstahkem Kumandanı Görülmüştür. 25 Teşrin-i Sâni 329
Mirliva Muhsin (8 Aralık 1913)
Çanakkale Erkân-ı Harbiye Reisi
Yüzbaşı Mustafa Lütfi³⁴*

Eşref Erdil'in naklettiğine göre Yusuf Onbaşı'ya, Padişah V. Mehmet Reşat tarafından verilen kordonlu altın saatin dışında, komutanı tarafından da altı adet gümüş tabak hediye edilmiştir³⁵. Yusuf Onbaşı, yukarıdaki mazbata ve bu mazbataya ekli tutanağın yazıldığı tarihte, mazbatadaki ifadelerde de geçtiği gibi çavuş yapılmış, kısa bir süre sonra da Ağır Topçu Küçük Zabit (Astsubay) Mektebi'nde emir zabitliğine terfi ettirilmiştir³⁶, bunu müteakiben de Yemen San'a Topçu Taburu'nun birinci bölüğüne mülâzım-ı sani rütbesiyle tayin olmuştur. Ancak Yemen'e tayin edildiyse de istifa ederek Çanakkale saldırısı sırasında göstermiş olduğu hizmetleri göz önünde bulundurularak köyündeki, yani Antalya'nın Kaş ilçesi Seyret (bugünkü Gökçeören) köyündeki Hacı Yusuf Camii imamlığına atanmıştır. Bu atamada, askerlik öncesinde Rodos'ta aldığı medrese eğitimi de etkili olmuştur. Soyadı Kanunu ile Erdil soy ismini alan Antalyalı Yusuf, imamlık görevini sürdürürken 1945 yılında Kaş Müftüsü olmuş, 1969'da da seksen yaşındayken ebediyete intikal etmiştir³⁷.

Son olarak, giriş bölümünde değindiğimiz yanlışın ne olduğunu ortaya koyup, bu yanlışın düzeltilmesi doğrultusundaki önerimizi sunmak istiyoruz. Ailesi dışında Yusuf Onbaşı'nın aziz hatırasına yıllar sonra gösterilen saygının nişanesi olarak, 2008 yılı 29 Ekim kutlamaları çerçevesinde yapılan

³⁴ *Erdil Ailesi Arşivi*: Belge No: 3. Bkz., (Ek-7).

³⁵ Eşref Erdil ile Yapılan Görüşme (15 Mart 2013).

³⁶ Antalyalı Yusuf'un muhtemelen Ağır Topçu Küçük Zabit Mektebi'nde görev yaparken çektiği fotoğraf için bkz., (Ek-8).

³⁷ Eşref Erdil ile Yapılan Görüşme (15 Mart 2013).

tören ve konuşmalar eşliğinde bir anıt dikilmiştir. Topçu Yüzbaşı Mustafa Ertuğrul Aker ile birlikte, Kaş'ta doğup yaşamış bir kahramanın, Yusuf Onbaşı'nın adını ölümsüzleştirmek amacıyla Kaş Belediyesi tarafından dikilen bu anıtta, Erdil ailesi tarafından verilen bilgiler doğrultusunda şu ifadeler yer almaktadır: “*Yusuf Ziya Erdil, (...) Trablusgarp, Bingazi, Çanakkale Savaşında (1912) Ammiraglia Della Marina savaş gemisini karadan top atışıyla batırdı*”³⁸. Görüldüğü üzere anıtta, Yusuf Onbaşı'nın “deniz kuvvetleri amirali gemisini” batırdığı belirtilerek anlamsız bir ifadeye yer verilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın da ortaya koyduğu üzere, anıtta yer alan ifadenin, “Yusuf Onbaşı'nın, İtalyan donanması 18 Nisan 1912'de Çanakkale Boğazı'na saldırdığında, 'Varese' adındaki zırhlı kruvazörü vurarak düşmanın geri çekilmesinde etkili olmuştur” şeklinde değiştirilmesi uygun olacaktır.

Sonuç

Görünürde Çanakkale Boğazı içinde demirli olan Osmanlı filosunu boğaz dışına çekerek imha etmek amacıyla 18 Nisan 1912'de boğaz girişi önüne gelen İtalyan donanması, bu amacına ulaşamadığı gibi, Osmanlı kıyı tabyalarını yaklaşık üç saat süreyle bombardıman ederek de herhangi bir askeri kazanç sağlayamamış ve geri çekilmiştir. Böylece İtalyanlar, askeri harekât planlarında yer alıp almadığı belirlenemese de 18 Mart 1915'de gerçekleştirilecek olan müttefik deniz harekâtında hedeflenenden farklı olarak, İstanbul önlerine gelmek amacıyla mayınlanmış haldeki Çanakkale Boğazı'ndan geçme teşebbüsünde bulunamamışlardır. İtalyanların bu şekilde askeri bir başarı elde edemeyerek geri çekilmesinde, Orhaniye tabyasından yapılan etkili savunmanın katkısı büyük olmuştur. İtalyan saldırısı karşısında Orhaniye tabyasından yapılan etkili savunma, burada konuşlandırılmış olan 2 adet 24/35'lik kızaklı Krupp topunun başarılı bir şekilde sevk ve idare edilmesi neticesinde yapılabilmektedir. Saldırı sırasında Orhaniye tabyasındaki bu iki topun İtalyan savaş gemilerine karşı isabetli atışlar yapmasını sağlayan askerler ise, birinci topun çavuşu Antalyalı Yusuf Onbaşı ve ikinci topun çavuşu Kütahyalı Ahmet Onbaşı'dır.

Bu çalışmada ortaya konulan ve farklı kaynaklara dayanan bilgilerin gösterdiği gerçek, Ahmet Onbaşı ile birlikte Yusuf Onbaşı'nın Türk muhribi Muavenet-i Milliye'yi takip için Çanakkale boğaz girişine yönelen İtalyan zırhlı kruvazörlerinden “Varese”yi vurarak tabyalara ateş açamaz hale getirdiğidir. Muhtemelen diğer İtalyan zırhlı kruvazörü olan “Ferruccio”nun

³⁸ Bkz., (Ek-9).

gönderinden vurulmasına ve sancağının düşmesine sebebiyet veren isabetli atışlar da söz konusu toplar tarafından yapılmıştır. Böylece uzak mesafeden yapılan isabetli atışlar, boğaza girmeleri halinde, kendilerini nasıl bir akıbetin beklediğini İtalyanlara göstermiştir.

Bununla birlikte Yusuf Onbaşı'nın, yaşamı boyunca zannettiğinin tersine, İtalyan saldırısı sırasında adını bilmediği bir İtalyan savaş gemisini top atışıyla batırmamıştır. Aslında, "Varese" adındaki İtalyan zırhlı kruvazörünü vurmuş ve bu geminin muharebe etkinliğini ortadan kaldırmıştır. Bu durum, onun bir kahraman olarak nitelenmesine gölge düşürmemektedir. Savaş meydanında üzerine düşen görevi, büyük bir cesaretle, yiğitlikle ve beceriyle yerine getiren Antalyalı Yusuf Onbaşı, Orhaniye tabyasından yapılan boğaz savunmasının övünç kaynağıdır.

KAYNAKÇA

I- Arşiv Belgeleri

A- Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi (ATASE), Osmanlı-İtalyan Harbi Koleksiyonu (OİH) Belgeleri, Ankara.

K: 47, D: 221, F: 1-3.

K: 57, D: H-2, F: 1-38a.

K: 57, D: H-2, F: 1-44a.

K: 4, D: 19, F: 2-3, 2-3a, 2-4, 2-4a.

B- *The National Archives (TNA)*, FO (Foreign Office) ve ADM (Admiralty) ve WO (War Office) Belgeleri, Londra, İngiltere.

FO 195/2393.

FO 195/2394.

ADM 116/1152.

ADM 116/1154.

WO 106/5991.

C- *Erdil Ailesi Arşivi*

Belge No: 1 (Ek-5).

Belge No: 2 (Ek-6).

Belge No: 3 (Ek-7).

II- Kitap ve Makaleler

ALİ HAYDAR EMİR, *1327-1328 Türkiya-İtalya Harbi Tarih-i Bahriye*, Bahriye Matbaası, İstanbul 1339 (1923).

BEEHLER, W. H., *The History of the Italian-Turkish War: September 29, 1911 to October 18, 1912*, Annapolis 1913.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914-25 Nisan 1915), V. Cilt, I. Kitap, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 1993.

Conway's All the World's Fighting Ships, 1860-1905, Conway Maritime Press, London 1979.

Conway's All the World's Fighting Ships, 1906-1921, Conway Maritime Press, London 1985.

ÇETİNER, Selahattin, *Çanakkale Savaşı Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul b.t.y.,

ERENDİL, Muzaffer, *Topçuluk Tarihi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1988.

KARAKAŞ, Nuri, "Askeri ve Siyasi Yönleriyle İtalyan Donanması'nın Çanakkale Boğazı Harekâtı (18 Nisan 1912)", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt: 6, Sayı: 12, (Yaz 2013), s. 81-109.

KURTCEPHE, İsrail, "İtalyan Donanmasının Çanakkale Boğazını Geçme Teşebbüsleri", *OTAM Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, 1990, s. 299-312.

MILLER, Geoffrey, *Straits: British Policy towards the Ottoman Empire and Origins of the Dardanelles Campaign*, The University of Hull Press, Hull 1997.

ŞİMŞİR, Bilâl N., *Ege Sorunu, Belgeler (1912-1913)*, Cilt I, 2. baskı, TTK yay., Ankara 1989.

TÜRK, Fahri, *Türkiye İle Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914, Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası, Alman Silah ve Cephane Fabrikaları*, (çev. Fahri Türk), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi: Osmanlı Devri, Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912), Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1981.

WILLMOTT, H. P., *The Last Century of Sea Power, Vol. I: From Port Arthur to Chanak, 1892-1922*, Indiana University Press, Bloomington & Indianapolis 2009.

WILSON, H. W., *Zırh Devrinde Deniz Muharebeleri, 1850-1914*, Cilt: I, (çev. Lütfi Çekiç), İkinci baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul 2007.

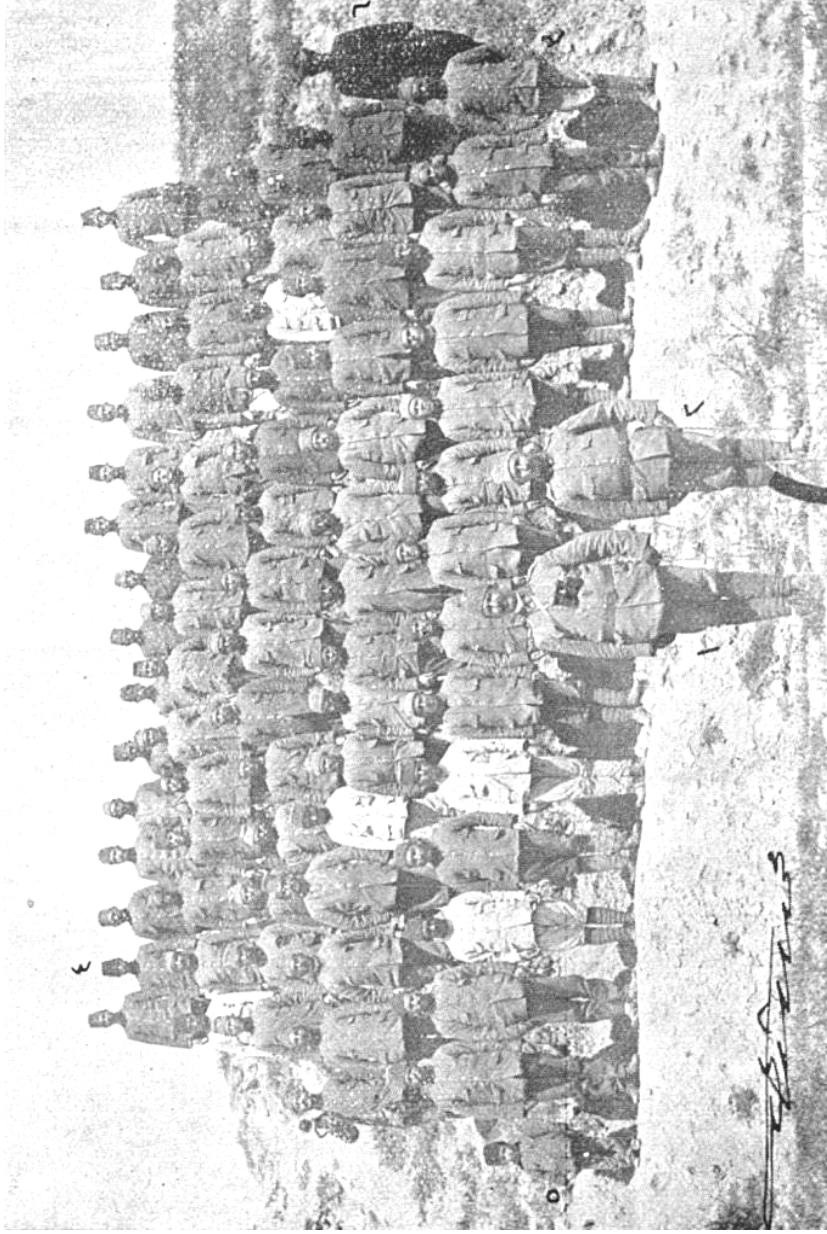
III- Diğer Kaynaklar

Donanma (Mecmuası)

Resimli Kitab

Tanin

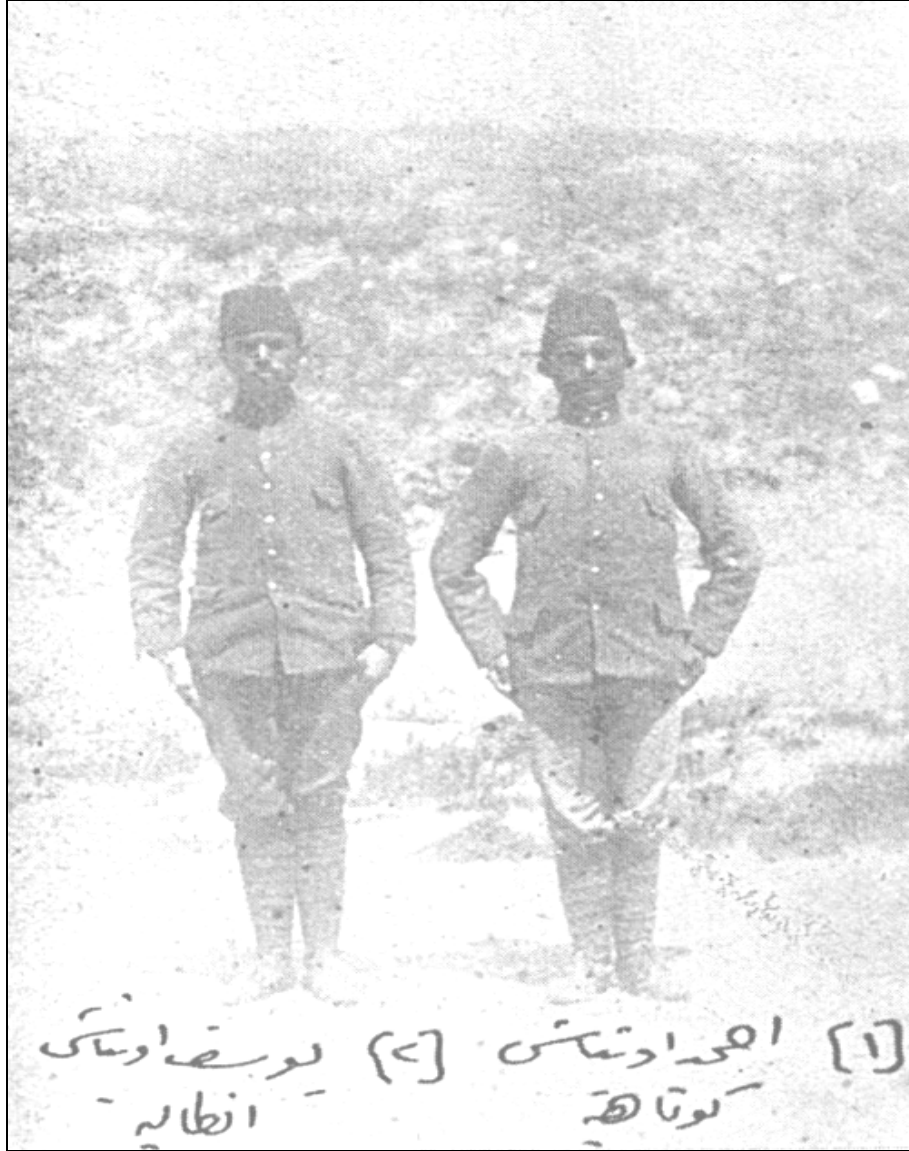
Eşref Erdil ile Yapılan Görüşme (15 Mart 2013).

EKLER**(Ek-1)**

(İtalyan saldırısı sırasında, İtalyan savaş gemilerine etkili şekilde karşılık veren Orhaniye tabyasında görevli olan askerlerin fotoğrafı)

N.I.D. 1273.		175
FROM WHOM Admiralty War Staff - I.D.	DATE 15.5.12	
REFERRED TO <i>Secretary 20/5</i> <i>1st Sec 20/5</i> <i>2nd Sec 20/5</i> <i>3rd Sec 20/5</i>	SUBJECT Turkey — Firing at the Dardanelles action	
FORMER	MEMORANDUM AND MINUTE.	
<i>13</i> <i>17/5/12</i>	<p>The following is extracted from a reference sheet from the Naval Attaché, Rome -</p> <p>"I have heard from officers who were present at the Dardanelles action that the Turkish forts at a range of about 8000 yards fired (for them) very accurately. The "Varese" was nearly hit several times, and the ensign of the "Ferruccio" came down by the run, because the mast just underneath was struck, and the halliards out.</p> <p>"There is a firm conviction in the Italian Fleet that the gunlayers were <u>not</u> Turks."</p> <p><i>Submitted for information</i> <i>Y. Jackson</i></p> <p style="text-align: right;">D.I.D. 15.V.12</p>	

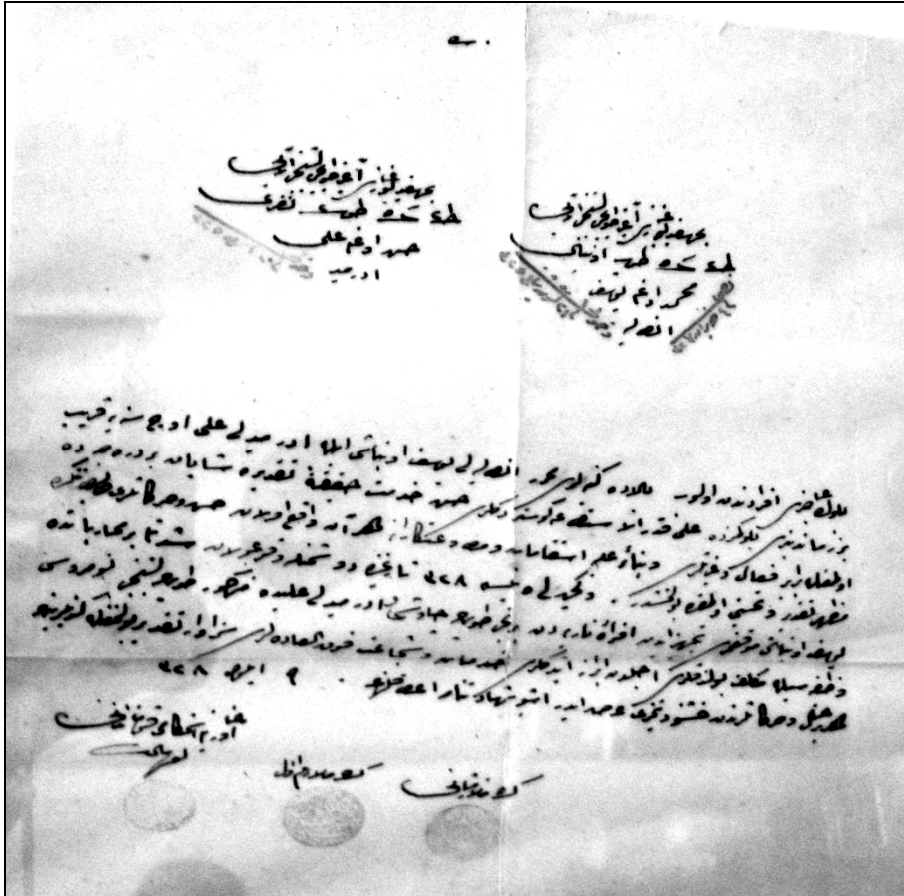
(Ek-3)

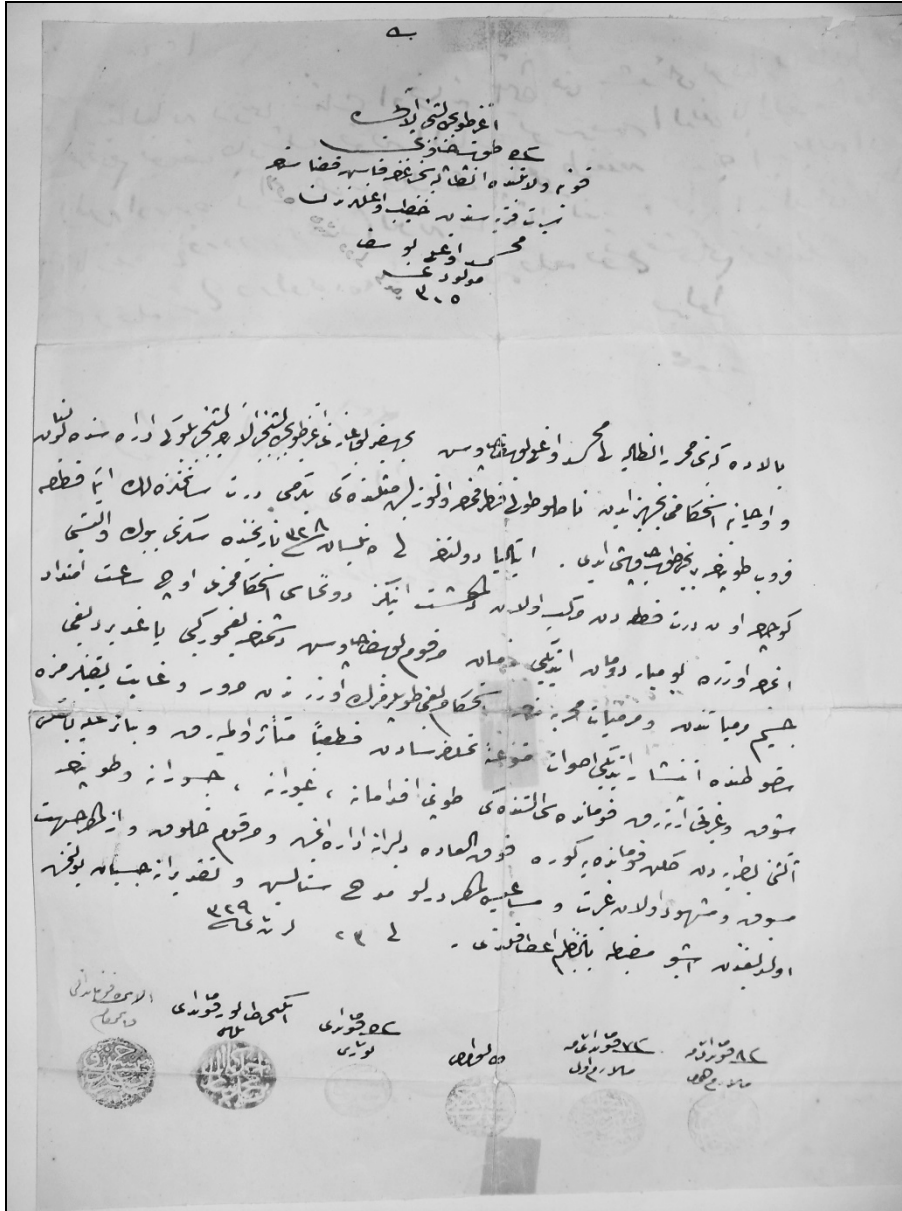
(Ek-4)

[2] Antalyalı Yusuf Onbaşı

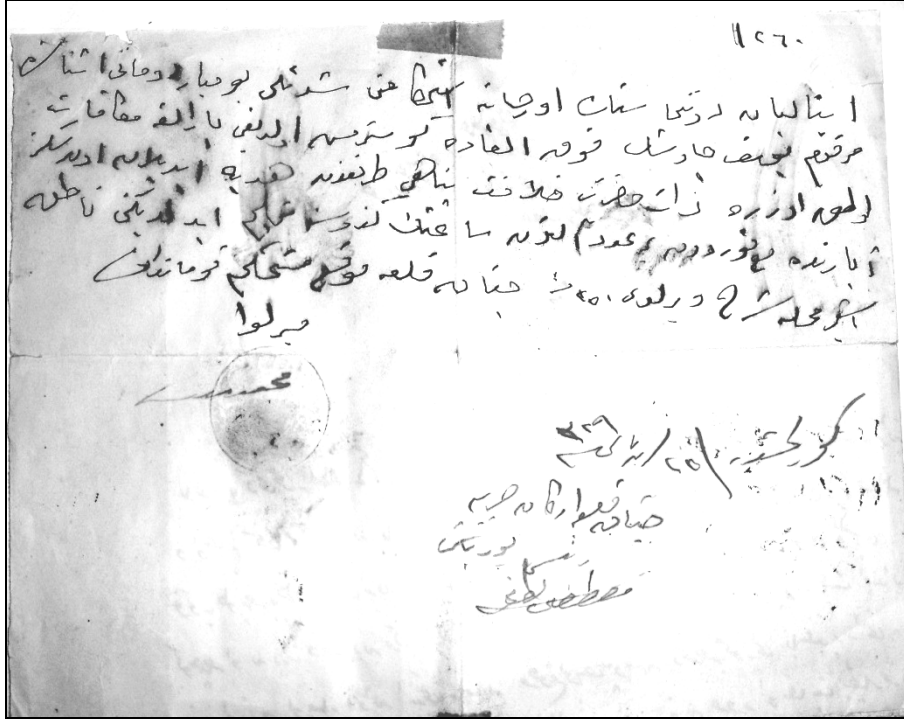
[1] Kütahyalı Ahmet Onbaşı

(Ek-5)

(Ek-6)

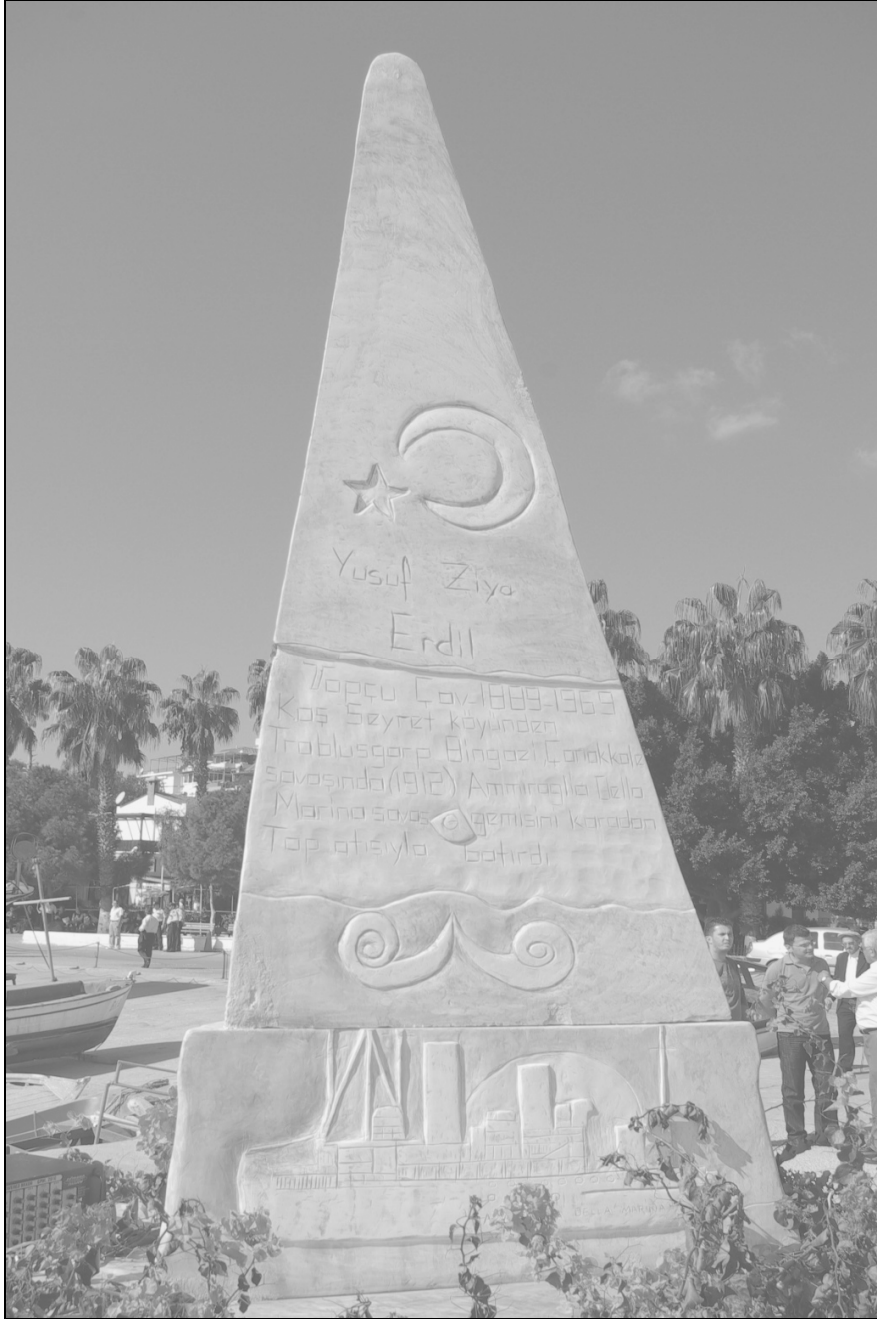
(Ek-7)

(Ek- 6'daki mazbatanın arka yüzü)

(Ek-8)

(Antalyalı Yusuf'un muhtemelen Ağır Topçu Küçük Zabit Mektebi'nde görev yaparken çektiği fotoğraf)

(Ek-9)

(Yusuf Onbaşı'nın adına, 29 Ekim 2008'de Kaş'ta dikilen anıt)